

První velký příklad manipulace v novější době vidí v pruské armádě. Moderní technika pracovala a znásobila metody nepřímého ovlivňování a společenské integrace, např. u přistěhovalců v USA. Největší doklad manipulace spatřuje v SSSR, kde došlo k radikální přeměně mužských analfabetů v průmyslové dělníky. Tento úspěšný pokus nelze vyložit pouze násilím, nýbrž novou vědecky plánovanou sociální technikou. Manipulace se pak jeví jako forma společenské adaptace. Souhru nebo kolizi manipulačních vlivů společností chápou jedinci v různých dobách rozdílně, např. jako novou možnost postojů nebo zase jako ohrožení individuální svobody. Kapitalismus ve své nynější fázi vytváří nepřímým tlakem ze všech členů společnosti konzumenty. Obtíže v kapitalistické společnosti nepůsobí ani tak výroba, jako konzum. Proto v kapitalistické společnosti musí být adaptovány spotřební plány a touhy lidí. Lidé myslí, že uspokojují své potřeby, ale vlastně plní vůli těch, kdož jim vnukli spotřební přání. Z toho se stává styl života, v němž navenek trvá iluze svobody. Lidé se stávají pouhými odběrateli statků masové výroby, a to nejen lidé v pracovním poměru, nýbrž i děti a starci. Iluze svobody je nově probouzena združďováním volného času. Vytváří se tak falešné vědomí, neboť i ve volném čase je člověk manipulován zase na konzum určitého druhu, např. na zábavu. Člověk je degradován na společenského živočicha, jež volný čas tráví jako degenerovanou formu dřívějšího odpočinku. I kultura se tedy stává spotřebním statkem. Lze překonat nadvládu konzumu a manipulačního tlaku? Autorova odpověď je značně kvetistická a rezignovaná: všichni jsme manipulováni a skutečnost nelze manipulovat.

K. M.

Wolfram Wette: Prominenz und Elite. Kritische Gedanken zur gegenwärtigen Gesellschaft

Pädagogische Rundschau, roč. 19 (1965), č. 7, s. 465–474.

Východiskem studie je teze, že ve všech společenských formacích vládla menšina většině. Vybírala si vladaře, jednotlivce nebo menší skupiny. Tak vzniklo podle autora rozlišení vůdců a vedených, vládců a ovládaných, které se během doby různé diferencovalo podle převahy a hodnot, jež byly vládnoucí menšinou přisuzovány. Elitu chápe autor ve smyslu Friedricha Sieburga jako nositele hodnot a množitele duchové substance národa. Prominenci pak vidí jako její náhražku, která je společensky neškodná, pokud nepřesahuje meze filmových hvězd, sportovců nebo královen krásy. Prominence je nesena přízní mas, které ve své anonymity hledají vzory a vedení. Dále sleduje autor uplatnění těchto kategorií v dnešní západoněmecké společnosti, hlavně v politice, hospodářství, spolkové armádě a mezi mládeží. Nejen v politické oblasti, ale i v hospodářství se značně uplatňuje prominence na úkor elit, ačkoliv právě v ekonomice je relativně nejčastější syntéza promi-

nence a odborné elity. Pokud jde o mládež, připojuje se autor k názoru H. Schelského, že totiž má mnoho kladných rysů, ale necítí nutnost zakládat elitní kolektivy. Proto není oprávněna naděje, že by tato mládež vlastní silou mohla vytvořit novou elitu. Amerika nízce života v NSR, myšlenková pohodlnost, vysoký životní standard a nedostatek tradice otvírají prominentům bránu dokofán. Cesty k vytváření nových elit vidí autor výlučně v oblasti mravní a pedagogické: prohloubení mravní a občanské výchovy jsou jediné možnosti, které dovede nabídnout.

K. M.

G. Simpson., A Durkheim Fragment

American Journal of Sociology, 1965, sv. 70, č. 5, str. 527–536.

Záznamy z kursů o rodině, ve kterém v roce 1892 přednášel Durkheim na universitě v Bordeaux. Přehled vývoje vzniku rodiny u germánských kmenů, podstata matriarchátu a patriarchátu, jeho ideologická a hospodářská hlediska, Napoleonův Code Civil, současný stav rodiny, význam instituce manželství, která rodinu vytváří a zároveň ničí. „Hospodářský význam rodiny, spojení s domovem a sexuální potřeby člověka tvoří jednotu, moderní člověk je si toho vědom a přesto není schopen se s institucí manželství vyrovnat“. Durkheim poukazuje na rozpor mezi zájmy státu, který hájí rodinu jako sociální jednotku zabezpečující výchovu dětí, a postavením manželské dvojice z hlediska psychologického, sociologického a občanského. Nakonec prohlašuje, že jedině zaměstnání (ze sociologického hlediska) může zastávat hospodářské a morální funkce, které rodina ve stále rostoucí míře není schopna zastávat. Člověk je stále více upoutáván svým povoláním a tradice nemá pro moderní společnost význam. Proto je třeba vytvářet skupiny povolání, jež by byly schopny dát modernímu člověku perspektivu i zázemí, jež dnes rodina nemůže poskytovat.

—cy—

V. F. Glenn, Carcer Patterns of Part-time Farmers and Their Contact with the Agricultural Extension Service

Rural Sociology, 1965, sv. 30, č. 1, 5 tab., 1 dotazník, str. 49–62.

Problém je sledován z hlediska sociologie povolání, fluktuace uvnitř oboru i mezi jednotlivými, zcela odlišnými druhy povolání. Souvislost stabilizace farmářů s aktivitou zemědělské poradenské služby. Šetření se provádělo u farmářů, kteří k doplnění svých příjmů provozovali nezemědělské povolání, a dělníků z různých výrobních odvětví, kteří za tímž účelem odešli na venkov a setrvali ve svém původním zaměstnání. Náhodným výběrem byl sestaven soubor 399 farmářů v blízkosti velkých měst. Zjistilo se, že zemědělci z povolání mají těsnější kontakt s poradenskou službou, a čím jsou dále od města, tím více považují farmaření za svou existenci základnu a druhý zaměstnání ochotně mění.